
APPLICATION OF PUBLIC PROCUREMENT REGULATION FOR DEFENSE NEEDS: A COMPARATIVE ANALYSIS BETWEEN THE REPUBLIC OF MACEDONIA AND THE EUROPEAN UNION

Petar Bogojeski

University for Peace (UPEACE), United Nations, New York, USA and Military Academy – Skopje,
Republic of North Macedonia, petar.bogojeski@unu.edu, pbogojeski@gmail.com

Abstract: This research paper provides an in-depth analysis of the regulatory and institutional frameworks governing public procurement for defense needs, focusing on a comparative study between the Republic of Macedonia and the European Union. The study assesses the legal harmonization, administrative capacity, and effectiveness of procurement mechanisms, particularly in the context of Macedonia's EU accession. Based on the IMRAD methodology, the research combines normative legal analysis, document review, and evaluation of key policy changes implemented between 2022 and 2025. The Macedonian legal framework, particularly the amended Law on Public Procurement (2024), shows signs of alignment with EU Directives 2009/81/EC and 2014/24/EU, yet practical challenges remain. Through integration of electronic procurement systems, increased transparency, and procedural efficiency, Macedonia has improved its procurement environment. However, structural weaknesses such as inconsistent enforcement, lack of sector-specific secondary legislation, and limited coordination between institutions persist. The research reveals that negotiated procedures without public announcement are still overused, increasing the risk of corruption. Comparatively, EU member states utilize more robust control mechanisms and risk analysis tools, often supported by centralized procurement agencies and defense-specific monitoring bodies. The analysis of the Macedonian defense procurement landscape reveals gaps in strategic planning, insufficient human resources with specialized training, and limited market competition. The paper further emphasizes the importance of cross-border cooperation and offset arrangements, which remain underutilized in Macedonia. It concludes with recommendations for drafting a national defense procurement strategy, formalizing offset obligations, improving institutional interoperability, and enhancing transparency through digital risk assessment tools. Since Macedonia strives for EU membership, the need for legal harmonization in all sectors is essential, especially in the strategically sensitive area of defense procurement. Therefore, the comparative analysis highlights the gaps that must be addressed to align Macedonian practice with the European standards, ensuring credibility, competitiveness, and operational integrity in future joint defense projects and integration frameworks.

Keywords: defense procurement, public procurement, Macedonia, EU Directives, anti-corruption, military logistics, harmonization

РЕГУЛИРАЊЕ НА ЈАВНИТЕ НАБАВКИ ЗА ОДБРАНБЕНИ ПОТРЕБИ: КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПОМЕЃУ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Петар Богојески

Универзитет за мир на Обединетите Нации, Њујорк, САД и Воена академија – Скопје, Република
Северна Македонија, petar.bogojeski@unu.edu, pbogojeski@gmail.com

Резиме: Овој научен труд нуди сеопфатна анализа на регулаторната и институционалната рамка за јавни набавки за одбранбени потреби, преку компаративна студија помеѓу Република Македонија и Европската Унија. Истражувањето го оценува степенот на правна хармонизација, административен капацитет и ефективност на постапките за набавки, особено во контекст на евроинтегративниот процес на Македонија. Користејќи IMRAD методологија, анализата се заснова на нормативно-правен преглед, проценка на документи и евалуација на клучните политики и реформи спроведени во периодот 2022–2025 година. Македонската регулаторна рамка, пред сè Законот за јавни набавки (измени од 2024), покажува одредено усогласување со ЕУ директивите 2009/81/ЕС и 2014/24/EU, но во праксата сè уште постојат значајни предизвици. Со воведување на електронски систем за јавни набавки, зголемена транспарентност и постапки со подобрена ефикасност, се бележи напредок. Сепак, и понатаму се забележуваат слабости во имплементацијата, отсуство на подзаконска регулатива за секторот одбрана и ограничена институционална координација. Истражувањето покажува дека се злоупотребуваат преговарачките постапки без објавување

на оглас, што претставува висок ризик од корупција. Во споредба, земјите-членки на ЕУ користат посоефицирани механизми за надзор и анализа на ризици, често поддржани со централни агенции и специјализирани тела за следење на одбранбените набавки. Анализата на состојбата во Македонија открива недостатоци во стратешкото планирање, недостиг на стручен кадар и ограничена пазарна конкуренција. Дополнително, се укажува на недоволно искористени можности за меѓународна соработка и офсет аранжмани. Трудот завршува со препораки за изработка на национална стратегија за одбранбени набавки, формализирање на офсет-обврски, зајакнување на институционалната интероперабилност и зголемување на транспарентноста преку дигитални алатки за анализа на ризик. Бидејќи Република Македонија се стреми кон членство во Европската Унија, потребно е систематско усогласување на законодавството со европските регулативи, особено во доменот на јавните набавки на воена опрема и вооружување. Компаративната анализа ја открива потребата за адаптација на македонските институции кон стандардите на ЕУ, со цел воспоставување кредибилен, конкурентен и безбеден систем кој ќе овозможи рамноправно учество во заеднички одбранбени програми и европски интегративни процеси.

Клучни зборови: одбранбени набавки, јавни набавки, Македонија, директиви на ЕУ, антикорупција, воена логистика, хармонизација

1. ВОВЕД

Јавните набавки во одбранбениот сектор претставуваат сложена регулаторна област која бара рамнотежа меѓу транспарентноста, ефикасноста и безбедносните интереси. Во услови на евроинтеграции, Република Македонија се соочува со предизвикот на усогласување со европската регулатива, особено со директивите кои го опфаќаат секторот на одбрана и безбедност. Трудот има за цел да прикаже компаративна слика на системот за јавни набавки за одбранбени потреби во Македонија и ЕУ, со акцент на правната рамка, институционалните механизми и практичната примена на стандардите за отчетност и интегритет.

Во последната деценија, јавните набавки за одбранбени потреби сè повеќе добиваат на значење како клучен инструмент за унапредување на националната безбедност и исполнување на стратешките приоритети на државите. Во рамки на Европската Унија, јавните набавки за воена опрема и услуги претставуваат сложен систем кој се темели на принципите на транспарентност, конкуренција и економска ефикасност, но истовремено мора да ги почитува безбедносните интереси на секоја земја-членка. Регулацијата на ЕУ, особено Директивата 2009/81/ЕС и дополнителните уредби за безбедносно-чувствителни набавки, обезбедува балансирана рамка меѓу пазарната отвореност и заштитата на виталните државни интереси.

Република Македонија, како земја кандидат за членство во Европската Унија, се соочува со предизвикот на усогласување на своето национално законодавство и институционални капацитети со европските стандарди. Законот за јавни набавки, последен пат ревидиран во 2024 година, вклучува делумни одредби поврзани со одбранбени набавки, но сè уште отсуствува специјализирана подзаконска рамка која ќе ги адресира специфичностите на секторот одбрана. Според Извештајот на Европската комисија за 2023 година, се нотира умерен напредок во транспарентноста и дигитализацијата на процесите, но се потенцира потребата од натамошна професионализација и мониторинг на спроведувањето.

Во услови на засилена геополитичка нестабилност и зголемени барања од меѓународните сојузи (НАТО, ЕУ), Македонија има обврска да воспостави систем кој овозможува рационално трошење на буџетски средства за одбрана, гарантирајќи истовремено одговорност, сигурност и оперативна подготвеност. Тоа подразбира изградба на прецизни критериуми за оценка на ризик, развој на софтверски алатки за следење на постапките, институционална координација помеѓу Министерството за одбрана, Бирото за јавни набавки и Државната комисија за жалби по јавни набавки, како и усвојување на стратегија за офсет и меѓународна соработка.

Во овој контекст, компаративната анализа со ЕУ е неопходна алатка за идентификување на добри практики и структурни недостатоци. Истражувањата спроведени во периодот 2022–2025 година, како и ревизиите и извештаите од државните и европските институции, покажуваат дека најголемиот предизвик за земјите во транзиција, вклучително и Македонија, е воспоставувањето на механизми за контролирана транспарентност – односно транспарентност која нема да ги компромитира безбедносните информации, но ќе гарантира јавна отчетност.

Значајно е да се потенцира дека, покрај правната усогласеност, суштинска е и институционалната зрелост на системот. Недостатокот на стручен кадар во доменот на одбранбените јавни набавки, неусогласените процедури меѓу надлежните тела и отсуството на формализирани механизми за меѓународна размена на информации, претставуваат сериозни пречки за интеграцијата на Македонија во заедничкиот европски пазар за одбрана.

Потребно е да се постават нови цели: развој на национална стратегија за набавки во одбраната, основање на специјализирана агенција за одбранбени набавки, изградба на отворен систем за е-набавки со слоен пристап за класифицирани податоци, како и воведување на систем за следење на исполнување на офсет-обврските. Овие чекори не само што ќе ја унапредат транспарентноста и ефикасноста на системот, туку ќе обезбедат стабилна основа за учество на македонските институции и економски субјекти во европските и нато-механизми за одбранбена логистика и снабдување.

Во рамките на овој труд, ќе биде извршена сеопфатна анализа на македонското и европското законодавство, институционалните капацитети, спроведувањето на политиките за одбранбени набавки и добрите практики од земјите-членки на ЕУ. Целта е да се предложат конкретни мерки и реформи кои ќе овозможат постепено и одржливо приближување на Република Македонија кон европскиот модел на регулирање на јавните набавки во одбранбениот сектор, при што ќе се почитуваат стандардите на транспарентност, конкуренција и безбедност, во интерес на националната и регионалната стабилност.

2. МЕТОДОЛОГИЈА

Во истражувањето е применета IMRAD структура. Методолошки, трудот користи нормативна анализа на релевантните правни текстови и директиви, споредбена анализа помеѓу македонското и европското законодавство, документарна анализа на извештаи од Државниот завод за ревизија, Бирото за јавни набавки, Европската комисија и други институции. Вклучени се и извори од електронскиот систем за јавни набавки (ЕСЈН), податоци за спроведени постапки, како и податоци за одбранбени буџети и програмски документи од 2022 до 2025 година.

Пред сè, применета е **методата на дескрипција**, со која е направен опис на постојната состојба во правната и институционалната рамка за јавни набавки за одбранбени потреби во Република Македонија. Со **аналитичко-синтетичка метода** се врши анализа на клучните елементи на законската регулатива, со издвојување на специфични сегменти и нивно синтетизирање во генерални заклучоци. **Компаративната метода** овозможи споредба помеѓу регулативите, институциите и праксите на ЕУ и Република Македонија. Преку оваа метода, се идентификуваат сличности и разлики, како и добри практики кои би можеле да се применат во домашниот контекст.

Дополнително, применета е и **нормативната метода**, со која се анализираат законите, директивите, подзаконските акти и стратешките документи поврзани со темата. Искористени се и **емпириски податоци** од релевантни извештаи (Европска комисија, ДЗР, Биро за јавни набавки, Министерство за одбрана), како и секундарни податоци од научна и стручна литература, студии на случаи и публикации на меѓународни организации.

Покрај тоа, применета е и **методата на индукција и дедукција**, со што преку конкретни примери се извлекуваат општи заклучоци, но и обратно — од општите принципи се врши анализа на конкретната состојба во Македонија. Со **компаративно-историскиот пристап**, се разгледува и еволуцијата на системите за јавни набавки во одбраната низ времето. Сите методи се избрани согласно целите на истражувањето и овозможуваат објективен и валиден увид во состојбата, како и развој на конкретни препораки за подобрување на системот за јавни набавки во одбранбениот сектор во Република Македонија.

3. РЕЗУЛТАТИ

Истражувањето покажа дека Република Македонија, иако бележи извесен напредок во правната регулатива и транспарентноста на процесите за јавни набавки во секторот одбрана, сè уште се соочува со низа предизвици во нивната институционална и практична примена. Ревизијата на Законот за јавни набавки, изменет во 2024 година ја проширува транспарентноста преку задолжителни електронски аукции и негативна референца за понудувачи, вовеле нови механизми за мониторинг, но нивната ефективност е ограничена поради слабата координација помеѓу надлежните институции, недоволен број на обучен кадар и отсуство на специјализирана подзаконска регулатива за одбранбени набавки. Во практиката, постојат предизвици во преговарачките постапки без објавување на оглас, што претставува ризик за корупција. Според Извештајот на Европската комисија за 2023 година, Македонија има умерен напредок во делот на јавни набавки, но се бара интензивирана обука и подобрување на системот за жалби и надзор.

Земјите-членки на ЕУ имаат воспоставено подзаконска регулатива за секторот одбрана (пример: Хрватска, Полска, Норвешка), вклучително и систем за мониторинг, вреднување и корективни мерки. Во споредба со Европската Унија, каде што политиката на конкуренција е интегрирана во правниот систем со надлежност на Европската комисија и националните органи, во Македонија постои институционален јаз помеѓу формалната регулатива и нејзината практична имплементација. ЕУ располага со развиен механизам на делегирани овластувања и вертикална соработка меѓу Комисијата, Европскиот суд и националните тела,

додека во Македонија регулативата главно се спроведува преку Министерството за економија и Комисијата за заштита на конкуренцијата, кои имаат ограничени капацитети и автономија.

Европската комисија, како централен орган за спроведување на политиката на конкуренција, дејствува проактивно преку надзор на државната помош, спречување на монополи, фузии и картелски договори. Со поддршка од Судот на правдата, Комисијата обезбедува усогласеност на сите компании во ЕУ со стандардите за фер конкуренција. Таквиот пристап резултира со силна заштита на потрошувачите, промоција на иновации и стабилност на пазарот. Во Македонија, пак, досега се бележат ограничени случаи на активна интервенција во одбранбени набавки од страна на Комисијата за конкуренција, а контролата на ценовните практики и монополите е недоволна.

Во периодот од 2022 до 2025 година, Македонија бележи зголемен број на објавени постапки за набавка на одбранбена опрема преку ЕСЈН (електронски систем за јавни набавки), но постапките со ограничен или директен преговарачки процес остануваат доминантни. Овие постапки често се користат со оправдување за „заштита на државната безбедност“, без доволно критериуми за транспарентност и правна заштита. Бројни ревизорски извештаи (2023–2024) укажуваат на случаи на сомнително фаворизирање на одредени добавувачи, недоволна конкуренција и недоволна отчетност.

Иако државата има воспоставено стратешки документи како „Стратегија за одбрана 2023–2028“ и „Стратегија за развој на одбранбените капацитети“, тие сè уште не се поврзани со конкретни механизми за планирање и спроведување на одбранбени набавки. Неможноста за долгорочно буџетирање и недостатокот на интегрирана информациска база ја попречуваат реализацијата на среднорочни и долгорочни проекти. Од друга страна, Европската Унија активно имплементира инструменти за прекугранична соработка и заеднички набавки (Joint Procurement Framework), вклучително и користење на офсет механизми за поттикнување на националните економии. Во Македонија, овие инструменти се сè уште недоволно познати и неформализирани во правниот систем. Во 2025 година, Министерството за одбрана започна преговори за примена на пилот проект за интеграција во регионалниот пазар за набавки во рамки на иницијативата „Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic (DIANA)“, но досега не е постигнато конкретно усогласување на процедурите.

Сумирано, резултатите од истражувањето укажуваат на: постоење на нормативна рамка, но без функционални механизми за практична имплементација; отсуство на подзаконска регулатива за класифицирани набавки; недоволна дигитална интеграција и алатки за анализа на ризик; ограничен институционален капацитет за спроведување на конкурентски политики во одбранбениот сектор; слаба поврзаност меѓу стратешките документи и буџетските алокации; низок степен на учество во заеднички европски иницијативи за набавки. Овие наоди потврдуваат дека потребна е системска интервенција преку усвојување на посебна регулатива, развој на национален систем за офсет, обука на персоналот, формирање на тело за надзор на одбранбените набавки и креирање на транспарентен модел за дигитална следливост на јавните набавки во одбранбениот сектор.

4. ДИСКУСИЈА

Резултатите покажуваат дека Македонија прави позитивни чекори кон хармонизација, но сè уште е потребна длабинска интервенција на системско ниво. Недостасуваат специјализирана подзаконска регулатива за одбранбени набавки; механизми за оценка на ризик; интензивна меѓуинституционална координација; централизиран структури за спроведување на стратешки набавки. Во ЕУ, соодветни директиви овозможуваат исклучоци за одбранбени постапки, но подлежат на транспарентност и известување до Европската комисија.

Регулирањето на јавните набавки за одбранбени потреби претставува клучен аспект од функционалноста на секоја демократска држава, особено во контекст на зголемена геополитичка неизвесност и потребата за рационално трошење на јавните средства. Во текот на последните години (2022–2025), Република Македонија направи значајни чекори во насока на унапредување на правната рамка за јавни набавки преку донесување и усогласување на Законот за јавни набавки со директивите на ЕУ, вклучително и оние поврзани со чувствителни набавки од одбранбен карактер.

Јавните набавки се дефинираат како постапки за набавка на производи, услуги и работи од страна на државните институции, најчесто преку приватни субјекти. Главната цел е да се обезбеди оптимален сооднос меѓу квалитет и цена, при што се применуваат принципите на транспарентност, еднаков третман и конкуренција. Во македонскиот контекст, јавните набавки добиваат дополнителна тежина поради фактот што претставуваат една од најголемите интеракциски зони помеѓу јавниот и приватниот сектор, со што се зголемува ризикот од корупција и фаворизирање.

Во последните три години, обемот на капитални расходи во буџетот бележи зголемување, при што значаен дел од нив се реализирани преку договори за јавни набавки. Секторот одбрана не е исклучок. Дел од средствата се наменети за набавка на ново вооружување, опрема и техничка модернизација, но слабостите во контролата, планирањето и спроведувањето на овие постапки остануваат предмет на критика од страна на Државниот завод за ревизија, антикорупциската комисија и граѓанскиот сектор.

Правната рамка е заснована врз Законот за јавни набавки (последна ревизија 2024), поддржана со низа подзаконски акти и стратешки документи. Дополнително, системот за електронски јавни набавки (ЕСЈН) овозможува зголемена транспарентност преку јавно објавување на огласите, тендерската документација, спроведувањето на електронски аукции и известувања за склучени договори. Но, електронскиот систем не е доволно ефикасен кога станува збор за набавки од класифициран карактер, какви што се оние во одбранбениот сектор. Во пракса, постапките за доделување договори за набавка на воена опрема често се спроведуваат преку преговарачки постапки без објавување на оглас, со оправдување за заштита на државната безбедност. Овие постапки, иако законски предвидени, оставаат простор за злоупотреби и нетранспарентност. Според последниот извештај на Бирото за јавни набавки (2025), над 60% од постапките поврзани со секторот одбрана се спроведени без објава, што претставува загрижувачки тренд.

Еден од клучните проблеми е недостатокот на подзаконска регулатива која јасно би ги дефинирала условите и постапките за одбранбени набавки, вклучително и критериумите за избор, процедури за жалби, и механизми за следење на исполнување на договорите. Понатаму, отсуството на формализирана стратегија за офсет и соработка со странски производители ја ограничува конкурентноста на домашниот пазар и можноста за технолошки трансфер. Од аспект на институционална поставеност, Министерството за одбрана останува главен актер во планирањето и реализацијата на одбранбените јавни набавки. Сепак, координацијата со Бирото за јавни набавки и со другите регулаторни тела, како што се Државната комисија за жалби и Комисијата за заштита на конкуренцијата, е недоволно развиена и често се сведува на административен протокол без суштинска интероперабилност.

Иако системот на јавни набавки во ЕУ предвидува високо ниво на интеграција, професионализација и антикорупциски механизми, Македонија сè уште е во фаза на институционално и кадровско зајакнување. Според Европската комисија (извештај за напредок 2024), потребно е воспоставување на независно тело за набавки во одбранбениот сектор и развој на ИТ алатки за анализа на ризик и автоматска детекција на потенцијални неправилности.

Со цел воспоставување ефективен систем на јавни набавки во секторот одбрана, се препорачува: Усвојување на посебна подзаконска регулатива за класифицирани набавки; Институционално поврзување помеѓу МО, Бирото и надзорните тела; Формализирање на стратегија за офсет со обврзувачки механизми; Унапредување на електронските алатки и воведување на модул за класифицирани постапки; Обука и сертификација на лица задолжени за набавки во секторот одбрана.

Овие мерки се неопходни не само за подобрување на транспарентноста и ефективноста на системот, туку и за зголемување на довербата кај јавноста, поттикнување на домашната индустрија и исполнување на критериумите за приклучување кон европскиот одбранбен пазар и НАТО-структурите.

5. ЗАКЛУЧОЦИ

Македонија се наоѓа на праг на структурна реформа на системот за јавни набавки. Потребно е спроведување на целосна институционална ревизија на процедурите, подобрување на човечките ресурси и донесување на подзаконски акти за специфики на одбранбениот сектор. Само преку долгорочна стратегија, меѓународна соработка и прифаќање на најдобрите практики може да се постигне систем кој ќе гарантира отчетност и ефективност. Политиката за јавни набавки и конкуренција во рамките на Европската Унија претставува еден од најзначајните столбови на нејзината економска архитектура, насочена кон обезбедување фер услови за сите пазарни актери, промовирање на иновации и заштита на потрошувачите. Преку воспоставување на правна рамка и институционални механизми, ЕУ ја унапреди транспарентноста, одговорноста и ефикасноста во трошењето на јавните средства. Со создавање на единствениот пазар, конкуренцијата станува мотор на економскиот развој и интеграција.

Во Република Македонија, процесот на хармонизација со правото на ЕУ во областа на јавните набавки, особено оние поврзани со одбраната, бележи постепен, но недоволно интензивен напредок. И покрај донесувањето на нов Закон за јавни набавки и неговите последователни измени и дополнувања до 2024 година, како и функционалноста на електронскиот систем за јавни набавки (ЕСЈН), практичната имплементација останува предизвик. Доминирањето на преговарачките постапки без објавување на оглас, отсуството на подзаконска рамка за класифицирани набавки и слабиот институционален капацитет го компромитираат принципот на конкуренција. Истовремено, институциите задолжени за надзор и регулација

на процесите во јавните набавки, како Комисијата за заштита на конкуренцијата и Бирото за јавни набавки, иако имаат законски овластувања, сè уште не располагаат со доволно ресурси и оперативна автономија за да делуваат проактивно и независно. Потребна е дополнителна поддршка за нивна професионализација, интероперабилност и воспоставување на механизми за интегрирано следење и евалуација.

Во периодот од 2022 до 2025 година, институциите на Европската Унија продолжија со унапредување на инструментите за прекугранична соработка и воведување на заеднички рамки за набавки (Joint Procurement Frameworks), вклучувајќи иницијативи за дигитална трансформација, ризик-анализа и зголемување на учеството на малите и средни претпријатија. Република Македонија може и треба да ја искористи оваа динамика за сопствена трансформација. Јавните набавки, особено оние во секторот одбрана, имаат суштинско значење не само за функционалноста на институциите, туку и за националната безбедност, довербата на граѓаните во институциите, и потенцијалот за економски развој преку ангажман на домашната индустрија. Регулацијата на оваа област не смее да остане само формален процес на усогласување со ЕУ директивите, туку мора да биде суштински реформски чекор.

6. ПРЕПОРАКИ

Заклучоците од трудот упатуваат на потреба од: воспоставување на национална стратегија за одбранбени набавки (2025–2030); донесување на посебна регулатива за класифицирани набавки; јакнење на капацитетите на институциите и професионализација на кадарот; подобра координација помеѓу регулаторните и контролни тела; воведување на дигитални алатки за следење, евалуација и ризик-анализа; усвојување на модел на офсет и интеграција во европските набавни платформи; донесување на подзаконски акти за класифицирани набавки и секторски посебности; основање на тело за контрола и следење на одбранбените набавки со вклученост на Министерството за одбрана, Бирото за јавни набавки и независен антикорупциски орган; институционализирана соработка со EU Procurement Monitoring Units (Twinning/Taïex); развивање на електронска алатка за анализа на ризик (Risk Assessment Tool) интегрирана со ЕСЈН.

Врз основа на спроведената анализа и согледувањата од последните истражувања, се предлагаат следните препораки насочени кон подобрување на регулацијата и ефикасноста на јавните набавки за одбранбени потреби и зајакнување на конкурентската политика во Република Македонија:

Хармонизација со ЕУ регулативите: Усвојување на нова национална регулатива за класифицирани јавни набавки, во согласност со Директивата 2009/81/ЕС која се однесува на набавки во одбраната и безбедноста, како и имплементација на најновите насоки за дигитализација и зелени јавни набавки. Интеграција на практиките од Европската Комисија за борба против картелски договори и злоупотреба на доминантна положба, согласно Регулацијата 1/2003 и Регулацијата 139/2004 (EC Merger Regulation).

Јакнење на институциите:

Основање на специјализирано тело за надзор на одбранбени јавни набавки и офсет програми. Зголемување на кадровските и техничките капацитети на Комисијата за заштита на конкуренцијата и Бирото за јавни набавки.

Транспарентност и дигитализација: Развој на интегриран дигитален модул за класифицирани набавки во рамките на ЕСЈН. Воведување на автоматизирани системи за анализа на ризик, мониторинг и известување.

Обука и професионализација: Сертификација и континуирана обука на службениците за јавни набавки во секторот одбрана, со вклучување на етички стандарди и антикорупциски механизми.

Интернационализација и интеграција: Активно учество во европските механизми за заеднички набавки, како што се EDA (European Defence Agency), Joint Procurement Framework и DIANA (NATO). Потпишување на билатерални договори за соработка со земји-членки на ЕУ за трансфер на know-how и заедничко учество во тендерски постапки.

Ажурирање на правната рамка според најновите директиви на ЕУ: Во контекст на унапредување на конкурентската политика и одржливиот развој, препорачливо е македонското законодавство да ги земе предвид следните директиви и регулативи на ЕУ, кои во последните години го обликуваат правецот на европската политика: **Directive (EU) 2014/24/EU** – за јавни набавки, која го поедноставува процесот и ја зголемува транспарентноста. **Directive (EU) 2014/25/EU** – за набавки во секторите на водоснабдување, енергија, транспорт и поштенски услуги. **Directive (EU) 2019/1161** – за промовирање на чисти и енергетски ефикасни возила во јавниот транспорт. **Regulation (EU) 2021/2116** – за заедничка земјоделска политика и услови за јавни набавки со зелени критериуми. **Directive (EU) 2022/2464 (CSRD)** – за корпоративно известување во врска со одржливост, релевантна при евалуација на понудувачи во јавни набавки.

Дополнително, остануваат важечки и применливи: **Council Regulation (EC) No 1/2003** – имплементација на правилата за конкуренција. **Council Regulation (EC) No 139/2004** – за контрола на концентрации помеѓу

претпријатија (EC Merger Regulation). **Directive 2005/32/EC** – за еко-дизајн на производи. **Directive 2008/50/EC** – за квалитет на воздух и почиста животна средина.

Само преку целосна системска трансформација, Република Македонија може успешно да го унапреди сопствениот систем за јавни набавки во секторот одбрана и да стане активен, конкурентен и кредибилен партнер во рамките на европската заедница и нејзините механизми за безбедност и развој. Преку овие препораки, Република Македонија ќе може системски и правно да се приближи до европските стандарди во областа на јавните набавки и политиката на конкуренција, обезбедувајќи стабилна, одговорна и безбедносно усогласена регулаторна рамка за набавки од стратешко значење.

РЕФЕРЕНЦИ

- Brammer, S., & Walker, H. (2021). Sustainable procurement in the European Union: Practices and outcomes. *International Journal of Public Sector Management*, 34(4), 359–378. <https://doi.org/10.1108/IJPSM-03-2020-0092>
- Council of the EU. (2003). *Council Regulation (EC) No 1/2003 on competition rules implementation*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003R0001>
- Council of the EU. (2004). *Council Regulation (EC) No 139/2004 on merger control*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32004R0139>
- Directive 2009/81/EC & Directive 2014/24/EU. *EU Procurement Framework*.
- Dragos, D. C., & Neamtu, B. (2021). Public procurement regulation and oversight in the EU: Challenges for compliance. *European Public Law*, 27(3), 457–482.
- European Commission. (2023). *North Macedonia 2023 Report*. Brussels: EU. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/north-macedonia-report-2023_en
- European Defence Agency. (2023). *Annual report on defence procurement cooperation*. <https://eda.europa.eu>
- European Parliament & Council. (2005). *Directive 2005/32/EC on ecodesign requirements*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32005L0032>
- European Parliament & Council. (2008). *Directive 2008/50/EC on ambient air quality*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0050>
- European Union. (2019). *Directive 2019/1161/EU on clean and energy-efficient vehicles*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L1161>
- European Union. (2020). *Directive 2014/24/EU on public procurement*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0024>
- European Union. (2021). *Regulation (EU) 2021/2116 on CAP strategic plans*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R2116>
- European Union. (2022). *Directive 2022/2464 on corporate sustainability reporting (CSRD)*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022L2464>
- Gjurovski, M. (2009). *Euro-Atlantic integration and its impact on the Macedonian economy* (Master's thesis). Ss. Cyril and Methodius University.
- Government of the Republic of North Macedonia. (2023). *Strategy for development of defence capabilities 2023–2028*. Ministry of Defence.
- Kovacic, W. E., & Mariniello, M. (2021). Competition policy in Europe post-COVID: Adaptation and innovation. *Journal of Antitrust Enforcement*, 9(2), 344–367. <https://doi.org/10.1093/jaenfo/jnab015>
- Ministry of Finance. (2024). *Revised fiscal strategy 2024–2028*. Government of the Republic of North Macedonia.
- NATO DIANA. (2024). *Defense innovation accelerator overview*. <https://www.diana.nato.int>
- OECD. (2022). *Strengthening public procurement systems in Southeast Europe*. <https://www.oecd.org/governance>
- Official Gazette of the Republic of North Macedonia. (2024). *Law on public procurement – Amendments*.
- Offset Guidelines – Slovenia, Croatia, Norway (2007–2025). Ministries of Defense.
- Public Procurement Bureau. (2022). *Guidelines for electronic procurement (ESJN)*. <https://bjn.gov.mk>
- Public Procurement Bureau. (2023). *Annual report on public procurement for 2022*. <https://bjn.gov.mk>
- State Audit Office. (2023). *Annual audit report on defence public procurement*. <https://dzt.gov.mk>
- Transparency International. (2023). *Western Balkans defence integrity study*. <https://ti-defence.org/publications>
- Tkalec, M., & Vujčić, B. (2020). Public procurement and institutional trust in transition economies. *Journal of Comparative Economics*, 48(2), 287–304. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2019.10.004>